

ADAM ŚWIEŻYŃSKI

Sprawozdanie z działalności naukowej Katedry Filozofii Przyrody w Instytucie Filozofii UKSW w Warszawie w latach 2019-2022

Streszczenie. 1 października 2019 roku dotychczasowa Sekcja Filozofii Przyrody, składająca się z Katedry Filozofii Przyrody, Katedry Filozofii Przyrodoznawstwa oraz Katedry Metodologii Nauk Systemowo-Informacyjnych, została przekształcona w Katedrę Filozofii Przyrody (KFP). W okresie od utworzenia Katedry Filozofii Przyrody do końca 2022 roku aktywność naukowa jej pracowników obejmowała: realizację indywidualnych i wspólnych programów badawczych i związaną z nimi działalność publikacyjną; udział w konferencjach naukowych; spotkania w celu omówienia bieżących spraw organizacyjnych; spotkania tematyczne, poświęcone prezentacji realizowanej problematyki badawczej oraz dyskusji nad prezentowanymi treściami.

Słowa kluczowe: Katedra Filozofii Przyrody UKSW w Warszawie; filozofia przyrody; filozofia nauk przyrodniczych

W związku ze zmianami struktury Instytutu Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przeprowadzonymi zgodnie z zapisami nowego Statutu UKSW, 1 października 2019 roku dotychczasowa Sekcja Filozofii Przyrody, składająca się z Katedry Filozofii Przyrody, Katedry Filozofii Przyrodoznawstwa oraz Katedry Metodologii Nauk Systemowo-Informacyjnych, została przekształcona w Katedrę Filozofii Przyrody (KFP). W momencie przekształcenia skład osobowy pracowników nowo powołanej katedry obejmował następujące osoby: prof. dr hab. Annę Latawiec, prof. dr hab. Annę Lemańską, dr hab. Grzegorza Bugajaka, dr hab. Adama Świeżyńskiego, dr Michała Latawca. Kierownikiem katedry została prof. dr hab. Anna Lemańska, która z końcem lutego 2021 roku przeszła na emeryturę. W jej miejsce na stanowisko kierownika KFP powołano dr hab. Adama Świeżyńskiego. W maju 2020 roku niespodziewanie zmarł dr hab. Grzegorz Bugajak. Od października 2020 roku w katedrze został zatrudniony na stanowisku asystenta dr

Michał Wagner. W marcu 2021 roku do członków katedry dołączył dr Dariusz Kucharski, dotychczasowy pracownik Katedry Historii Filozofii IF UKSW. Z końcem września 2021 roku na emeryturę odeszła prof. dr hab. Anna Latawiec.

W okresie od utworzenia Katedry Filozofii Przyrody do końca 2022 roku aktywność naukowa jej pracowników obejmowała: realizację indywidualnych i wspólnych programów badawczych i związaną z nimi działalność publikacyjną; udział w konferencjach naukowych; spotkania w celu omówienia bieżących spraw organizacyjnych; spotkania tematyczne, poświęcone prezentacji realizowanej problematyki badawczej oraz dyskusji nad prezentowanymi treściami.

Pracownicy KFP zorganizowali międzynarodową konferencję naukową *Science – Philosophy – Theology. Dialogue Areas and Perspectives* (15-16 października 2019)⁹. Ponadto zorganizowano konferencję naukową *W poszukiwaniu przyrodniczego, filozoficznego i teologicznego obrazu Wszechświata* (15 maja 2021)¹⁰, poświęconą pamięci zmarłego pracownika KFP Grzegorza Bugajaka, oraz dwukrotnie konferencję naukową z cyklu *Filozofia dla teologów* (edycja 20. i 21.¹¹) we współpracy z Instytutem Teologicznym im. św. abp. Józefa Bilczewskiego Archidiecezji Lwowskiej (8 maja 2021 i 9 kwietnia 2022)¹².

W ramach wspólnie realizowanych projektów badawczych zakończono prace nad dwiema monografiami, poświęconymi działalności naukowej i poglądom filozoficznym Kazimierza Kloskowskiego (Bugajak, Latawiec, Lemańska, Świeżyński 2019a; 2019b) i Kazimierza Kłósaka (Lemańska, Olszewski, Świeżyński, Trombik 2020a; 2020b). Obie monografie zostały opracowane i wydane w wersjach językowych polskiej i angielskiej w ramach projektu *Pomniki Polskiej Filozofii Chrześcijańskiej XX wieku* (0033/FIL/2016 2/90), finansowanego

9 Zob. sprawozdanie z konferencji: Kobyliński 2020.

10 Zob. sprawozdanie z konferencji: Świeżyński 2021.

11 Zob. sprawozdanie z konferencji: Kobyliński 2022.

12 Ze względu na ograniczenia spowodowane pandemią wirusa COVID-19 wszystkie wspomniane wydarzenia odbyły się w formie konferencji *online*.

przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2016-2020. Ponadto opracowano monografię poświęconą postaci i poglądom Mieczysława Lubańskiego (Buczowska, Latawiec, Latawiec, Lemańska, Świeżyński, Wagner 2022), która została wydana w serii *Polska Filozofia Chrześcijańska XX wieku*. Pracownicy KFP przygotowali także drugie, poprawione i uzupełnione wydanie książki *Tajemnice Natury. Zarys filozofii przyrody* (Bugajak, Kukowski, Latawiec, Lemańska, Ługowska, Świeżyński 2019). W związku z przejściem na emeryturę prof. dr hab. Anny Latawiec i prof. dr hab. Anny Lemańskiej opracowano i opublikowano książkę poświęconą ich działalności naukowej i prezentacji dorobku naukowego (Latawiec, Świeżyński 2021).

W ramach aktywności konferencyjnej pracownicy KFP (Anna Latawiec, Anna Lemańska, Adam Świeżyński) uczestniczyli wspólnie w corocznych Warsztatach Filozofii Przyrody (edycja XIV – Kazimierz Dolny, 1-4 lipca 2021, edycja XV – Ciężęń, 23-26 czerwca 2022¹³).

Spotkania pracowników KFP zostały zawieszane od lutego 2020 roku wskutek wprowadzenia ograniczeń, związanych z pandemią wirusa COVID-19 i wznowione od marca 2021 roku¹⁴. Łącznie do końca 2022 roku odbyło się dziewięć spotkań organizacyjnych i tematycznych, w tym dwa w ramach Międzywarsztatowego Seminarium Sekcji Filozofii Przyrody i Przyrodoznawstwa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. W spotkaniach tematycznych oprócz aktualnych pracowników KFP uczestniczyli także jej byli pracownicy (Anna Latawiec, Anna Lemańska), pracownicy innych katedr Instytutu Filozofii UKSW (dr hab. Janina Buczowska, dr Grzegorz Embros, prof. dr hab. Jan Krokos, dr hab. Michał Piekarski) oraz osoby zaprzyjaźnione z KFP (m.in. dr Jarosław Janowski, dr hab.

---

13 Zob. sprawozdanie z warsztatów: Latawiec, Świeżyński 2022.

14 Początkowo odbywały się one w formie *online*, a od października 2022 roku powrócono do spotkań w budynku Instytutu Filozofii UKSW.

Sławomir Leciejewski, dr Jacek Poznański SJ, dr hab. Zbigniew Wróblewski, dr Andrzej Zykubek).

Spotkanie tematyczne w dniu 27 marca 2021 roku było poświęcone postaci i poglądom rosyjskiego lekarza i duchownego, Walentego F. Wojno-Jasienieckiego. Dr hab. Adam Świeżyński w wystąpieniu *Religia i nauka w ujęciu Walentego F. Wojno-Jasienieckiego. Przyczynek do dyskusji nad statusem i rolą filozofii chrześcijańskiej* zaprezentował tytułową postać jako łączącą w sobie kompetencje naukowca (z zakresu medycyny) i teologa (prawosławnego). Stanowisko, które zajmuje Wojno-Jasieniecki w sprawie relacji między naukowym i teologicznym obrazem świata, jest następujące: (1) ani nauka, ani religia nie dają pełnego i wyczerpującego obrazu świata; (2) z racji odmienności płaszczyzn poznawczych i metodologicznych nauki szczegółowej i teologia odpowiadają na inne pytania badawcze; (3) źródłem przekonania o sprzeczności poglądów naukowych i religijnych jest brak dostatecznej wiedzy oraz zrozumienia ustaleń zarówno w zakresie nauk szczegółowych, jak i teologii, a także brak znajomości filozofii, zwłaszcza teorii poznania; (4) konflikt między nauką a religią (naukami szczegółowymi i teologią) może zachodzić jedynie między wypowiedziami badaczy z obu stron, a nie między faktami naukowymi i teologicznymi; (5) zarówno w poznaniu naukowym, jak i teologicznym występuje element „wiary”, tzn. zaufania epistemicznego i praktycznego; (6) aby móc sensownie wypowiadać się na temat relacji między nauką a religią, trzeba być osobą praktykującą religijnie, tzn. mieć doświadczenie o charakterze religijnym („komunikacja z Absolutem”); (7) należy dążyć do harmonii między naukowym i religijnym obrazem świata poprzez pogłębione poznanie obu tych obrazów. W zarysowanym stanowisku szczególnie interesujące (choć jednocześnie dyskusyjne) wydają się twierdzenia zawarte w punktach: (4), (5) i (6). Ponadto stanowisko Wojno-Jasienieckiego można potraktować jako punkt wyjścia do dyskusji nad statusem i zadaniami tzw. filozofii chrześcijańskiej. W związku z tym prelegent zaproponował takie rozumienie filozofii chrześcijańskiej, które traktuje ją

jako „pomost” między naukami i teologią (lub szerzej: nauką i religią). Oznacza to, że jej zadaniem byłoby, mówiąc najogólniej, dążenie do stworzenia całościowego obrazu świata, uwzględniającego osiągnięcia nauk oraz podstawowe twierdzenia teologii chrześcijańskiej. Oczywiście można to traktować także jako jedno z zadań filozofii chrześcijańskiej tradycyjnie rozumianej¹⁵. Powyższą propozycję Świeżyński oparł na następujących twierdzeniach: (1) osiągnane w naukach i w teologii wyniki (ustalenia), a także stawiane na ich gruncie hipotezy i teorie, implikują problemy filozoficzne, które umożliwiają z kolei ustalenie związków tych nauk z teologią; (2) związki te rzeczywistniają się na ogół poprzez filozoficznie zinterpretowane wyniki nauk i teologii; (3) rolę pośrednika między naukami oraz teologią odgrywać może więc filozofia; (4) określenie jej jako „chrześcijańska” oznaczałoby jedynie, że jej odniesieniem teologicznym jest teologia chrześcijańska (analogicznie można byłoby mówić np. o filozofii żydowskiej, gdyby chodziło o teologię judaistyczną). Tak rozumiana filozofia chrześcijańska wyraża, jak sądzi autor wystąpienia, „ducha” tradycyjnie rozumianej filozofii chrześcijańskiej, która zawsze oscylowała pomiędzy wiarą religijną i racjonalnym jej uzasadnianiem w kontekście aktualnego obrazu świata.

Kolejne spotkanie tematyczne KFP odbyło się 22 maja 2021 roku. Dr hab. Dariusz Kucharski zaprezentował temat: *Wpływ koncepcji (neo-)platońskich na nowożytną filozofię brytyjską*. Badania historycznofilozoficzne ostatnich dziesięcioleci zaowocowały poszerzeniem obrazu życia intelektualnego na Wyspach Brytyjskich w wiekach XVII i XVIII. Chodzi przede wszystkim o swoiste przełamanie standardowego stereotypu ograniczającego, w pewnym uproszczeniu, zainteresowanie badaczy tego okresu do zagadnień teoriopoznawczych, niekiedy poszerzonego o wątki związane z rodzącą się rewolucją

---

15 Mówiąc o tradycyjnym rozumieniu filozofii chrześcijańskiej, autor miał na myśli typ filozofii ukształtowanej w kręgu doktrynalnego oddziaływania chrześcijaństwa lub uwzględniający w jakiś sposób chrześcijańskie objawienie.

naukową. Można oczywiście przyjąć, że zagadnienia teoriopoznawcze stanowiły istotę zachodzących ówczesnie przemian i ograniczyć badania tylko do tej sfery. Można też wybrać i badać wyłącznie te zagadnienia, które uznamy za interesujące z naszej dzisiejszej perspektywy. Jednak badania historycznofilozoficzne ostatnich dekad uświadomiły bardzo wyraźnie, że takie podejście do przeszłości sprawia, iż tworzone przez badaczy tzw. intelektualne rekonstrukcje systemów filozoficznych obciążone są poważną słabością – pozostają nie osadzone w rzeczywistym klimacie (intelektualnym i duchowym) epoki, w której powstały. Prezentowane przez prelegenta badania naukowe zmierzają do uzupełnienia niektórych brakujących w tej mozaice fragmentów, ów klimat bowiem stanowił całość złożoną z wielu odmiennych, choć przenikających się wzajemnie przejawów życia intelektualnego badanej epoki. Wspólną płaszczyznę podejmowanych przez autora wystąpienia zagadnień stanowi wpływ (neo-)platońskiej koncepcji filozofii na kształt nowożytnej myśli brytyjskiej. Okazuje się, że koncepcja ta odcisnęła trwale i znaczące piętno na wielu obszarach badań filozoficznych. Można tu wyróżnić dwa obszary problemowe: (1) (neo-)platonizm w filozofii naturalnej; (2) (neo-)platonizm jako schemat intelektualny, wykorzystany w teologii. Dla problematyki podejmowanej w filozofii naturalnej najważniejszą częścią neoplatonizmu była emanacyjna metafizyka gradacyjna, wskazująca na zasadniczą jedność uniwersum, znajdującego swe źródło w Jedni, z której wyłaniają się kolejne hipostazy, Umysł-Dusza-Materia, tracące stopniowo doskonałość, interpretowaną jako jedność bytu duchowego. Z punktu widzenia filozofii przyrody dużą trudność stanowiło określenie relacji, zachodzącej między materią (całkowicie bierną, najniższą postacią bytu) i kierującą jej działaniem duszą. Ostatecznie Plotyn odwołał się do działania w materii (pozbawionych świadomości!) zasad duchowych. Henry More argumentował na rzecz racjonalności przekonań religijnych, odwołując się do platońskiego schematu poznawczego, przyznającego miejsce zasadnicze ideom wrodzonym i neoplatońskiej wizji świata

jako łańcucha bytu, rozciągającego się od Boga do materii. Człowiek zajmuje w nim miejsce centralne, mając możliwość zwrócenia się bądź ku Stwórcy, bądź ku najniższej postaci bytu – materii; decydująca w tym względzie jest przewaga w duszy pierwiastka rozumowego bądź zmysłowego. More doszedł do wniosku, że rugowanie rozumu z zakresu wierzeń religijnych musi prowadzić do poważnego kryzysu nie tylko w przypadku osobistego doświadczenia wiary, ale także religii w ogóle. Identyfikował tu dwa zasadnicze zagrożenia – entuzjazm i ateizm. Powiązanie między jedną i drugą postawą widzi More w ten sposób, że pretensje ateisty do szczególnie sprawnego posługiwania się rozumem („choć lenistwo umysłowe sprawia, że posługuje się nim na ślepo”) skłaniają entuzjastę do przekonania, że rozum nie może doprowadzić do Boga, a z drugiej strony przedstawianie przez entuzjastę „szaleństw swej niespokojnej wyobraźni” jako niezaprzeczalnych zasad Bożej wiedzy upewnia ateistę, że cała sprawa religii i pojęcie Boga nie są niczym innym, jak „nieznośnym atakiem niezwykle osobliwej melancholii”. More zdawał sobie sprawę z tego, że odwołanie się do epistemologii, przyjmującej zasadniczą rolę idei wrodzonych, oczyszczania duszy z wpływu czynnika zmysłowego, czy swoiście rozumianej iluminacji, może się okazać zawodne. Dlatego też racjonalność wiary wykazywał na gruncie filozofii przyrody, argumentując na rzecz działania w świecie materialnym Ducha Natury czy interpretując wszechobecność Boga w kategoriach rozciągłości substancji duchowej.

Temat spotkania w dniu 2 października 2021 roku, *Koncepcje przyrody w ochronie środowiska – wstępny katalog*, został omówiony przez dr. Michała Latawca. Autor wystąpienia przedstawił problematykę form ochrony przyrody. Ochrona środowiska (przyrody) według ogólnych definicji polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Celem działań, podejmowanych na jej rzecz, jest m.in. utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów, utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych,

zachowanie różnorodności biologicznej, zapewnienie ciągłości istnienia gatunków. Różnego rodzaju formy ochrony przyrody w istocie nie chronią przyrody, która jest oddzielona/niezależna od człowieka. Większość spośród współczesnych form ochrony przyrody skupia się bowiem na przyrodzie, której stan i wygląd jest konsekwencją działalności człowieka. W tym kontekście trudno jest jednoznacznie i obiektywnie ustalić na przykład, w jaki sposób przyroda ma wyglądać. Ponadto w wielu przypadkach przyroda tzw. „dzika” jest uzależniona od utrzymującej ją działalności człowieka. Zatem dostrzec można problem, wynikający z obecności człowieka w przyrodzie. Dotyczy on jego roli w zmieniających się warunkach oraz konsekwencji podejmowanych działań. Kolejna trudność wynika z faktu, iż wraz z upływem czasu tworzą się dalsze opozycje między człowiekiem i środowiskiem oraz wewnątrz zmieniającego się środowiska, które coraz trudniej ocenić (m.in. naturalne – sztuczne; gatunek rodzimy – gatunek obcy). M. Latawiec zwrócił uwagę, że podejmując działania na rzecz ochrony przyrody, kierujemy się zawsze określoną koncepcją przyrody. Można wyróżnić kilka takich koncepcji. Między innymi jest to koncepcja mitologizująca przyrodę, w której doszukujemy się romantycznej wizji dziewiczej przyrody niezniszczonej przez człowieka. Działania na rzecz tak pojętej przyrody zmierzają do ochrony dużych obszarów, zaś zagrożeniem dla niej będzie sam człowiek. Koncepcją przeciwną do niej jest koncepcja użytkowa przyrody, zgodnie z którą przyroda ma jedynie służyć zaspokojeniu potrzeb człowieka. W tej koncepcji chroni się przede wszystkim te elementy przyrody, które w danym momencie są niezbędne człowiekowi. Dla każdej z koncepcji przyrody można przedstawić założenia filozoficzne, leżące u jej podstawy. Są one dostrzegalne chociażby w sporze antropocentryzm – biocentryzm. Wskazane koncepcje przyrody oraz potrzeba jej ochrony będą różnić się także podawanym uzasadnieniem. Autor szczegółowo omówił podczas prezentacji koncepcje przyrody oraz podjął próbę ich klasyfikacji.

Podczas spotkania w dniu 11 grudnia 2021 roku dr hab. Michał Piekarski (Instytut Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) przedstawił referat na temat *Ograniczenia, energia swobodna i autonomia a nowy mechanicyzm*. Przedmiotem jego zainteresowania były praktyki badawcze w nauce, które można opisać w kategoriach odkrywania i wyjaśniania mechanizmów. Wyjaśnienia mechanistyczne są stosowane z dużymi sukcesami w naukach biologicznych, fizycznych, neuronaukach, a także w naukach społecznych. Niedawno w obrębie mechanicyzmu pojawiła się dyskusja, dotycząca konieczności włączenia w obręb wyjaśnień takich konstytutywnych komponentów, jak ograniczenia oraz przepływy energii swobodnej. Postulat ten wiąże się bezpośrednio z istnieniem mechanizmów kontroli, które mają nieautonomiczny charakter i tworzą heterarchiczne sieci, które zaś są charakterystyczne dla autonomicznych i samoorganizujących się systemów żywych. W swoim wystąpieniu M. Piekarski omówił nowy mechanicyzm i charakterystyczną dla niego strategię dekompozycji. Następnie odniósł się do postulatu uzupełnienia wyjaśnień o komponent energetyczny. Omówił także kwestię tzw. struktur dysypatywnych i znaczenie autonomii dla ich wyjaśnienia oraz przedstawił konsekwencje, związane z modyfikacją stanowiska mechanistycznego w filozofii nauki (na przykładzie wybranych problemów filozofii nauk o poznaniu).

Kolejne spotkanie tematyczne KFP odbyło się w ramach współorganizowanego Międzywarsztatowego Seminarium Sekcji Filozofii Przyrody i Przyrodoznawstwa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w dniu 26 marca 2022 roku. Dr hab. Sławomir Leciejewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) omówił temat *Filozoficzne implikacje kosmologii antropicznej*. Celem referatu było ogólne wprowadzenie w wybrane zagadnienia związane z szeroką dziedziną badań osadzoną na pograniczu filozofii oraz kosmologii. W pierwszej kolejności przedstawiony został naukowy oraz filozoficzny wymiar kosmologii. Następnie autor omówił kosmiczne koincydencje, kosmiczny kontekst życia oraz przypomniał podstawowe sformułowania

zasad antropicznych. W kończącej referat najobszerniejszej części trzeciej określił, w jaki sposób można współcześnie rozumieć kosmologię antropiczną oraz nakreślił jej podstawowe filozoficzne implikacje. M. Leciejewski przedstawił panoramę odpowiedzi, odnoszących się do konieczności istnienia wieloświata jako alternatywy dla jednego Wszechświata antropicznego oraz umiejscowił kosmologię antropiczną w kontekście klasyfikacji nauk jako naukę kompleksową, wpisującą się w proces dyferencjacji oraz integracji nauk. Prelegent zauważył, że w drugiej połowie XX wieku badania z zakresu kosmologii naukowej zaczęto odnosić do faktu istnienia białkowych form życia na jednej z planet. Relacje zachodzące między strukturą, rozwojem i pochodzeniem Wszechświata a możliwością zaistnienia i trwania życia zaczęto ujmować w różne wersje zasad antropicznych. Wszechświat zaś, w którym możliwe było powstanie oraz ewolucja białkowych form życia, nazywano Wszechświatem antropicznym. Tym samym dotychczasowe trójczłonowe pole badawcze kosmologii (struktura, rozwój i pochodzenie Wszechświata) zostało uzupełnione o człon czwarty – pochodzenie życia we Wszechświecie. Innymi słowy kosmologia antropiczna próbowałaby nie tylko rekonstruować i opisywać strukturę, rozwój i pochodzenie Wszechświata, ale także mówiłaby o pochodzeniu i możliwości ewolucji życia we Wszechświecie. Nurt antropiczny w kosmologii pojawił się także jako próba rozwiązania trudności, które pojawiły się w kosmologii lat siedemdziesiątych XX wieku. Wiele problemów, jakie napotkał standardowy model kosmologiczny, inspirowało do poszukiwania nowych sposobów analizy zagadnień kosmologicznych. Zaowocowało to pojawieniem się tzw. wyjaśniania antropicznego, które ufundowało kosmologię antropiczną.

Tematem spotkania w dniu 21 maja 2022 roku było zagadnienie prawdy w nauce. Prof. dr hab. Jan Krokos (Instytut Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) w wystąpieniu zatytułowanym *Dlaczego współczesna nauka unika kategorii prawdy?* zaprosił do dyskusji na temat klasycznie rozumianej prawdy

poznawczej we współczesnych naukach ścisłych i przyrodniczych. Wystąpienie miało charakter rozbudowanego wstępu do dyskusji nad tytułowym problemem, który rozpada się na szereg szczegółowych kwestii. Autor zaznaczył, że sam w tej sprawie nie ma wypracowanej teorii, a zatem jego przedłożenie jest wyrazem własnych, nieopartych na studium zagadnienia domysłów, które mają zainspirować uczestników do podzielenia się własnymi przemyśleniami.

J. Krokos wskazał nasuwające się problemy szczegółowe, które stały się przedmiotem dyskusji uczestników spotkania: (1) Czy rzeczywiście współczesna nauka unika kategorii prawdy, czy ją odrzuca, kwestionuje, czy jedynie nie jest ona eksplikowana? (2) Jakie trudności dla współczesnej nauki rodzi klasycznie rozumiana prawda? (3) Jakie jest powiązanie prawdy z poznaniem? (4) Czy można mówić o prawdziwości teorii czy jedynie o prawdziwości sądu? (5) Jaki jest związek prawdy z innymi wartościami naukowymi jak racjonalność, krytycyzm, uzasadnienie, testowalność, prostota, elegancja itp.?

Podczas spotkania w dniu 8 października 2022 roku dr hab. Adam Świeżyński wypowiedział się na temat *Znaczenie i rozumienie wypowiedzi filozoficznych*. Jego celem było rozważenie podstawowego pytania, dotyczącego rozwoju idei filozoficznych: jakie są właściwe procedury, które należy przyjąć, próbując dojść do zrozumienia konkretnej wypowiedzi filozoficznej? Istnieją dwie zasadnicze odpowiedzi na to pytanie, które cieszą się szeroką akceptacją. Pierwsza z nich (którą coraz częściej przyjmują historycy idei) utrzymuje, że to kontekst historyczno-społeczno-kulturowy wypowiedzi decyduje o jej znaczeniu, a więc musi stanowić „ostateczne ramy” dla każdej próby jego zrozumienia. Druga odpowiedź (wciąż chyba najbardziej powszechnie akceptowana) kładzie nacisk na autonomię samego tekstu jako jedynego niezbędnego klucza do jego własnego znaczenia, a zatem pomija próby rekonstrukcji kontekstu. Autor rozważył obie te możliwości i argumentował, że posiadają tę samą podstawową wadę: żadne z tych podejść nie wydaje się wystarczającym środkiem do osiągnięcia właściwego zrozumienia danej wypowiedzi filozoficznej.

Obie metodologie popełniają bowiem błędy w założeniach, dotyczących warunków koniecznych do zrozumienia wypowiedzi. Charakter tych metodologii wskazuje nie tylko na potrzebę alternatywnego podejścia, ale także na to, jaki rodzaj podejścia musi być koniecznie przyjęty, aby uniknąć wspomnianych wad. Główny wniosek, sformułowany przez A. Świeżyńskiego, był następujący: każda wypowiedź jest nieuchronnie ucieleśnieniem konkretnej intencji jej autora, przy konkretnej okazji i jest skierowana na rozwiązanie konkretnego problemu, a zatem specyficzna dla swojej sytuacji. Istotną implikacją jest tu to, że dawne wypowiedzi filozoficzne nie mogą zajmować się naszymi pytaniami i odpowiedziami, ale tylko swoimi. Aby zrozumieć jakąś wypowiedź z przeszłości, nie wystarcza zrozumienie tego, co zostało powiedziane, ani nawet zrozumienie, że znaczenie tego, co zostało powiedziane, mogło się zmienić. Rozumienie wypowiedzi filozoficznych zakłada uchwycenie zarówno tego, co miały one oznaczać, jak i tego, jak to znaczenie miało być odebrane. W konsekwencji nie może wystarczyć zbadanie, co dana wypowiedź oznaczała, ani nawet tego, na co jej kontekst może wskazywać, że musiała oznaczać. Wynika z tego, że rozumienie wypowiedzi filozoficznych musi oznaczać zrozumienie zarówno intencji, która ma być zrozumiana, jak i intencji, by ta intencja była odpowiednio zrozumiana – intencji, którą wypowiedź jako zamierzony akt komunikacji musiała ucieleśnić. A zatem zasadniczym celem każdej próby zrozumienia samych wypowiedzi musi być odzyskanie tej złożonej intencji autora. To przeformułowanie i nacisk na twierdzenie, że w filozofii nie ma odwiecznych problemów, z których możemy się bezpośrednio uczyć poprzez np. studiowanie klasycznych tekstów, nie jest oczywiście zamierzone jako zaprzeczenie możliwości, że mogą istnieć odwieczne pytania interesujące dla ludzi różnych epok historycznych. Ilekroć twierdzi się, że celem historycznego badania takich pytań jest to, byśmy mogli uczyć się bezpośrednio z udzielonych odpowiedzi, okazuje się, że to, co uważa się za odpowiedź, zazwyczaj wygląda w innej kulturze lub epoce tak odmiennie, że nie

jest w istotnym stopniu użyteczne nawet dalsze myślenie o danym pytaniu jako o „tym samym” w wymaganym sensie. Mówiąc bardziej dosadnie: „musimy nauczyć się myśleć za siebie”.

18 listopada 2022 roku odbyło się kolejne spotkanie tematyczne KFP w ramach Międzywarsztatowego Seminarium Sekcji Filozofii Przyrody i Przyrodoznawstwa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Dr hab. Dariusz Kucharski przedstawił temat *Bóg a przestrzeń w filozofii Henry’ego More’a*. Henry More był pierwszoplanową postacią grupy filozofów i teologów, zwanych Platonikami z Cambridge. Ich działalność naukową charakteryzuje dążenie do racjonalnego uzasadnienia przekonań religijnych, czemu służyć miało m.in. odwołanie się do badań z zakresu filozofii przyrody. W tym właśnie kontekście More sformułował tezę o utożsamieniu Boga z trójwymiarową przestrzenią. Ścisłe powiązanie realnej (a nie „wymagowanej”) przestrzeni z Bogiem było konkluzją długich poszukiwań odpowiedzi na pytania, dotyczące z jednej strony natury bytów duchowych i materialnych, a z drugiej sposobu, w jaki byty duchowe oddziałują na materialne, co ostatecznie było częścią szerszego zagadnienia związanego z apologetycznymi celami, które przyświecały More’owi: jak zrozumieć obecność i działanie Boga w przyrodzie. Spośród teorii, które mogłyby w jakiś sposób zagrozić osiągnięciu takiego celu, More poddał krytyce zwłaszcza dwie: kartezyjańskie utożsamienie materialności z rozciągłością (którego zwolenników nazwał nullibilistami, gdyż jego zdaniem prowadziło ono do zaprzeczenia istnienia substancji duchowej) oraz tzw. hollenmerianizm, czyli teorię równoczesnej obecności substancji duchowej w każdym punkcie substancji materialnej (np. Boga w świecie czy duszy w ciele). Według More’a duchy i ciała są *res extensae*, zajmują miejsce w przestrzeni i mogą oddziaływać na siebie we wszystkich konfiguracjach. Istnieją oczywiście między nimi zasadnicze różnice. Ciała, choć podzielne, są nieprzenikalne; duchy, choć niepodzielne, są przenikalne. Duchy mogą przenikać ciała i siebie nawzajem, mogą się kurczyć i rozszerzać. Istotne jest jednak zastrzeżenie, że substancje

duchowe są obdarzone pewną cechą, która zapewnia im integralność także w sytuacjach owego kurczenia się i rozszerzania. More nazywa tę cechę *spissitude* (sprężystością) i traktuje ją jako czwartą (obok przestrzennych) cechę substancji duchowych. Jeśli przyjmiemy, że przestrzeń jest rozciąglą, to musimy jednocześnie zgodzić się, że realne jakości należą do realnych przedmiotów. Nie ma bowiem jakości bez przedmiotów, którym one przysługują. Tak więc, zdaniem More'a, Kartezjusz całkiem słusznie poszukiwał substancji, której cechą jest rozciąglność, ale popełnił błąd, wskazując na materię jako podstawę rozciąglności. More utrzymywał, że materia nie jest jedyną substancją, której można przypisać cechę rozciąglności. Równie dobrze można ją przypisać substancji duchowej, także owej wyjątkowej Substancji, którą jest Bóg. On jest nieruchomą rozciąglnością, która zawsze istniała i zawsze będzie istnieć, a zatem przestrzeń jest po prostu boską rozciąglnością, wieczną, nieruchomą i absolutną.

W dniu 3 grudnia 2022 roku dr Jarosław Janowski (Akademia Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej w Warszawie) zaprezentował referat na temat *Wielowymiarowość czasu w fizyce 2T i próba jej ontologicznej interpretacji*. Na początku wystąpienia doprecyzował, jaki rodzaj wielowymiarowości czasu stał się przedmiotem jego zainteresowania, gdyż samo pojęcie wielowymiarowości czasu jest wieloznaczne. Autor skupił się na rzadkim ujęciu tego problemu, które nie występuje w powszechnie przyjętych sformułowaniach podstawowych teorii w fizyce, w szczególności w teorii względności A. Einsteina czy też Modelu Standardowym cząstek i sił. Chodzi o propozycję, którą od roku 1998 zaczął rozwijać fizyk teoretyczny Itzhak Bars (obecnie Uniwersytet Południowej Kalifornii w Los Angeles) na temat nowego sposobu formułowania praw fizyki, w którym pojawia się wielowymiarowość czasu. Propozycja Barsa przyjęła postać, określaną jako fizyka 2T (ang. *2T-physics approach*). W swoim wystąpieniu J. Janowski krótko przedstawił tę koncepcję formułowania praw fizyki oraz nakreślił kilka kwestii związanych z możliwością odniesienia się do propozycji Barsa z punktu widzenia

filozofii przyrody, w tym do możliwości dokonania interpretacji ontologicznej wielowymiarowości czasu występującej w fizyce 2T.

Wśród najważniejszych indywidualnych osiągnięć pracowników KFP w omawianym okresie należy wymienić: uzyskanie przez Dariusza Kucharskiego stopnia doktora habilitowanego (2022); uzyskanie przez Adama Świeżyńskiego stypendium Lanckorońskich na pobyt naukowy w Pradze na rok 2023; opublikowanie przez Michała Wagnera monografii *Interpretacje rozwoju biologii ewolucyjnej na przełomie XIX i XX wieku* (Wagner 2020); wybór Adama Świeżyńskiego na członka Komitetu Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk (druga kadencja) oraz wybór Dariusza Kucharskiego do European Society for the Study of Science and Theology Council.

Najbliższe plany naukowe, dotyczące wspólnych działań pracowników KFP, obejmują m.in. przygotowanie monografii poświęconej Szczepanowi W. Śladze w ramach projektu *Klasyca polskiej filozofii chrześcijańskiej XX i XXI wieku* (NPRH/DN/SN/507076/2021/11) finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w latach 2023–2028. Planowana jest także kontynuacja regularnych spotkań tematycznych oraz dalsza działalność publikacyjna i konferencyjna, a także ubieganie się o uzyskanie finansowania projektów badawczych.

BIBLIOGRAFIA

- Buczowska, J., Latawiec, A., Latawiec, M., Lemańska, A., Świeżyński, A., Wagner, M. (2022). *Mieczysław Lubański*. Kraków – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie – Wydawnictwo Naukowe UKSW w Warszawie.
- Bugajak, G., Kukowski, J., Latawiec, A., Lemańska, A., Ługowska, D., Świeżyński, A. (2019). *Tajemnice Natury. Zarys filozofii przyrody*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Bugajak, G., Latawiec, A., Lemańska, A., Świeżyński, A. (2019a). *Kazimierz Kloskowski. (Polska Filozofia Chrześcijańska XX wieku, tom 3)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.

- Bugajak, G., Latawiec, A., Lemańska, A., Świeżyński, A. (2019b). *Kazimierz Kłóskowski. (The Polish Christian Philosophy in 20th Century, vol. 3)*. Kraków: Ignatianum University Press.
- Kobyliński, A. (2020). Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej nt. „Przyrodoznawstwo – Filozofia – Teologia. Obszary i perspektywy dialogu”, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, 15-16 października 2019 r. *Studia Philosophiae Christianae*, 56(1), 161-170. <https://doi.org/10.21697/spch.2020.56.1.41>
- Kobyliński, A. (2022). Sprawozdanie z 21. sympozjum filozoficznego z cyklu „Filozofia dla teologów”, Instytut Teologiczny im. św. abp. Józefa Bilczewskiego Archidiecezji Lwowskiej – Instytut Filozofii UKSW w Warszawie, Lwów – Warszawa, 9.04.2022 r. *Studia Philosophiae Christianae*, 58(1), 195-204. <https://doi.org/10.21697/spch.2022.58.S.01>.
- Latawiec, M., Świeżyński, A. (2021). *Dwie Anny i filozofia. Rozmowy z prof. Anną Latawiec i prof. Anną Lemańską oraz wybór tekstów*. Warszawa: Liber Libri.
- Latawiec, M., Świeżyński, A. (2022). Sprawozdanie z 15. Warsztatów Filozofii Przyrody Sekcji Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Ciężen, 23-26.06.2022 r. *Studia Philosophiae Christianae*, 58(2), 189-203. <https://doi.org/10.21697/spch.2022.58.S.04>.
- Lemańska, A., Olszewski, A., Świeżyński, A., Trombik, K. (2020a). *Kazimierz Kłószak. (Polska Filozofia Chrześcijańska XX wieku, tom 4)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Lemańska, A., Olszewski, A., Świeżyński, A., Trombik, K. (2020b). *Kazimierz Kłószak. (The Polish Christian Philosophy in 20th Century, vol. 4)*. Kraków: Ignatianum University Press.
- Świeżyński, A. (2021). Sprawozdanie z konferencji naukowej „W poszukiwaniu przyrodniczego, filozoficznego i teologicznego obrazu Wszechświata”, Instytut Filozofii UKSW w Warszawie, 15.05.2021 r. *Studia Philosophiae Christianae*, 57(2), 185-192. <https://doi.org/10.21697/spch.2021.57.S.01>.
- Wagner, M. (2020). *Interpretacje rozwoju biologii ewolucyjnej na przełomie XIX i XX wieku*. Warszawa: Liber Libri.

REPORT ON THE SCIENTIFIC ACTIVITIES OF THE DEPARTMENT OF PHILOSOPHY OF NATURE AT THE CSWU INSTITUTE OF PHILOSOPHY IN WARSAW OF 2019 TO 2022

Abstract. On October 1, 2019, the former Philosophy of Nature Section at the CSWU Institute of Philosophy, consisting of the Department of Philosophy of Nature, the Department of Philosophy of Natural Science and the Department of Methodology of System and Information Sciences, was transformed into the Department of Philosophy of Nature. During the period from the establishment of the Department of Philosophy of Nature until the end of 2022, the scientific activity of its members included: implementation of individual and joint research programs and related publication activities; participation in scientific conferences; meetings to discuss current organizational matters; thematic meetings devoted to the presentation of the research issues being pursued and discussion of the content presented.

Keywords: CSWU Department of Philosophy of Nature; philosophy of nature; philosophy of natural sciences

---

ADAM ŚWIEŻYŃSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Filozofii
(Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Institute of Philosophy, Poland)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0430-4530>

a.swiezynski@uksw.edu.pl

DOI 10.21697/spch.2023.59.S.01

Tekst jest udostępniany na zasadach licencji Creative Commons (CC BY-ND 4.0 Międzynarodowe).

Zgłoszono: 20/02/2023. Zrecenzowano: 28/03/2023. Zaakceptowano do publikacji: 30/03/2023.